

DE GRAFSTEEN TE RINSUMAGEEST,

VAN HET JAAR 1341.

Met eene Plaat.

Ter zuidoostzijde van den buitenmuur der dorpskerk van *Rinsumageest*, nabij *Dokkum*, bevindt zich een oude grafsteen, merkwaardig door beeldwerk en opschrift, en in zijne soort niet minder éénig dan de St. Maartenssteen te *Bolsward*, waarvan het Friesch Genootschap in 1849 eene beschrijving en afbeelding heeft gegeven (zie *de Vrije Fries*, dl. V, blz. 277). Het is daarom zeer verklaarbaar, dat dit Genootschap, voor langen tijd reeds, op de bekendmaking ook van dit gedenkstuk bedacht was, en slechts naar eene gunstige gelegenheid uitzag om er eene goede afbeelding en verklaring van te bekomen. Na verscheidene niet gelukte en geheel mislukte pogingen erlangde het eindelijk eene goede afbeelding. Zij was van de bekwame hand van den heer M. W. ALBARDA en door dezen aan het Genootschap ten geschenke gegeven. Onder toezending van die teekening vereerde het Genootschap mij met het verzoek, om daarbij opheldering te geven over het (niet heel duidelijke) opschrift. Zoodanig verzoek was reeds voor eenige jaren, niet slechts aan mij, maar ook aan andere vaderlandsche oudheidvrienden gerigt geweest, maar daaraan had toen, wegens gebrek aan eene ook maar redelijke teekening van het opschrift en beeldwerk, niet kunnen voldaan worden. Volgaarne betuigde ik mij daartoe

+ ANTONI. M. D. C. C. L. I. S. I. O. I. S. A. T. I. V. D. E. O

+ S. A. T. T. B. O. B. G. O. D. I. S. S. V. D. W. A. I. S. R. I. M. J. S. A. T. T. B. S. S. B. U. S. A. T. T. B. R. A. D. B. A. D. I. B. I. S. V.

ABISARFIA. N. V. A. I. S. S. O. C. I. A. B. L. I. S. E. P. P. O. C. O. G. N. A. G. O. S. P. O. V. I. D. A. M. I. T. I. S. V. B. N. O.

<i>hoogte des steens</i>	2. 18 A. E.
<i>breedte boven</i>	0. 84 . . .
<i>breedte beneden</i>	0. 66 . . .
<i>breedte des rands</i>	0. 70 . . .
<i>hoogte der nis</i>	1. 75 . . .
<i>hoogte v. h. beeld</i>	1. 72 . . .
<i>diepte des steens</i>	0. 13 . . .
<i>relief v. h. beeld</i>	0. 04 . . .

gegeven door het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, 1865.

bereidvaardig; maar daar het opschrift, naar de gezonden teekening te oordeelen, aan één einde geheel uitgesleten en op enkele plaatsen deels onduidelijk, deels stellig foutief was, werd nog de wensch door mij aan het Genootschap kenbaar gemaakt, om van het opschrift een facsimile te bekomen, als een algemeen erkend en onbedriegelijk hulpmiddel bij ontcijfering van opschriften, die men in het oorspronkelijke niet kan raadplegen. Daarbij werd ook in overweging gegeven om, in plaats van evengenoemde teekening, eene photographie van den steen ter uitgave te laten vervaardigen. Het Bestuur des Genootschaps heeft hieraan echter, vooral wegens gebrek aan daartoe geschikt personeel, niet kunnen voldoen, en mij te kennen gegeven, dat men de gezonden afbeelding in *de Vrije Fries* verlangde uit te geven; dat die afbeelding naar het oordeel des Bestuurs hoogst naauwkeurig was, en van mij dus die ophelderingen wenschte te ontvangen, welke mij doelmatig mogten voorkomen. Ik meende deze kleine bijzonderheid niet onvermeld te mogen laten, opdat men bij de beoordeeling mijner opmerkingen in het oog moge houden, dat zij enkel op de voormelde teekening gegrond zijn, waarvan nu een getrouwe afdruk door het Genootschap aan het publiek wordt aangeboden.

De grafsteen, blijkbaar het deksel eener doodkist (1), is van rooden zandsteen, even als de voornoemde St. Maartens-steen te *Bolsward*. Het beeldhouwwerk is van eene fiksche hand, en ook het opschrift schijnt niet zonder zorgvuldigheid bewerkt te zijn.

In eene gothische nis, op welker boog aan weërszijde

(1) Bij de vervaardiging van de teekening toonde men ons te *Rinsumageest* nog zulk een steenen doodkist, die voor een aantal jaren naar een stuk land ten zuidwesten der kerk was vervoerd, om tot drinkbak voor het vee te dienen. De overlevering verhaalt, dat de beschreven steen als deksel gelegen heeft op die kist, in de nabijheid der stins *Juckema*, welke eertijds ten westen der kerk lag. RED.

een lauwertak rust, staat een baardeloos jongeling met tamelijk lange lokken, en wiens kruin met een krans of diadeem versierd is. Hij houdt met zijne rechterhand eene spiets voor het lijf, en zijne geopende linkerhand voor de borst. Zijne kleeding bestaat in een hemd (*tunica*) en daarover een jasje, dat tot aan de knieën reikt, om het lijf door een riem of gordel toegehaald is, en waaraan eene tas hangt. Zijne voeten zijn van puntige schoenen voorzien, en zijne beenen vermoedelijk met kousen bekleed. Onder zijne linkerwang merkt men een voorwerp op, dat op een lepel lijkt, maar door ons niet bestemd kan worden. Zijne houding drukt eerbied uit; zijn gelaat is effen, kalm, en niet zonder innemendheid. Het is zeker de voorstelling van den ontslapene naar het leven, en vermoedelijk zoo als hij gekleed was, wanneer hij zich, reeds in prille jeugd, oefende in den wapenhandel, bij de Friezen zoo gezocht en bemind. De lauwertakken, die den boog der nis versieren, zijn denkelijk tevens op te vatten als symbolen van zijne overwinning in den levensstrijd over den dood (2).

Het opschrift is deels in latijnsche en deels in kleine gothische letters gebeiteld; eene vermenging, die in de XIVde eeuw zeer gewoon was. Het begint en wordt besloten met het kruisteeken. Boven de hoofdzijde van het beeld bevindt zich de eerste regel, bevattende de tijdsbepaling van het overlijden, besloten door de letter O, de gewone verkorting op opschriften van het woord *overleden*, hetzij men die als verkorting van het grieksche *θανάτω* (of *θάνατος*) of van het latijnsche *obit* beschouwe.

(2) Velen hebben in deze afbeelding die van een Kruisvaarder gezien, waartoe de kleeding en tas wel eenige aanleiding gaven. Deze opvatting is echter niet waarschijnlijk, dewijl de overledene in 1341 een Jongeling wordt genoemd, en de laatste kruistogt, welke de Friezen, voor zoover bekend is, bijwoonden, die van den jare 1269 was. Zie DIRKS, in *de Vrije Fries*, II, 309. RED.

De tijdsbepaling luidt: AÑO DMĪ MCCCXLĪ SIŌIS
ETIVDE, d. i. anno domini 1041 (die) Simonis et Judae
(d: i. 28sten October).

Op de drie volgende regels (waarvan echter die van
den benedenrand des steens geheel afgesleten is) leest
men:

Ē·BĪS̄ ERFTA (I. EREPTA) · IVVENIS · SOCIABILIS
EPPO ·

COGNAGOS (I. COGNATOS) FOVIT · DE DICTIS ·
VT · B̄N̄ · NOV̄ ·

Ḡ (I. T of Q) TRANSIS · OB V̄ · M.....
ATHIGARD · HACIRA · SIBIQ · PVERE (I. FVERE)
· PARENTES ·

HESSELIVS · FRATER · SIDACHVS · SICO GE-
MELLVS ·

Wanneer men aldus de regels afscheidt, blijkt dat het
opschrift in (slechte) hexameters vervat is. Na verbete-
ring van de fouten door steller, steenhouwer of afteeke-
naar gemaakt, stellen wij voor het geheel te lezen:

En nobis ereptus juvenis sociabilis, Eppo.

Cognatos fovit, de dictis, ut bene notum.

*Tu qui (s. quisquis) transis obvium m(e-
mento in precibus tuis).*

Athigart, Hacira, sibi que fuere parentes.

Hesselius frater, Sidachus, Sico, gemelli (3).

De twee eerste letters van den derden regel, klaar-
blijkelyk afkortingen en door ons door *Tu qui* of *Quisquis*
wedergegeven, zijn ons niet duidelyk. Wanneer boven

(3) Ziet, de gezellige jongeling Eppo is ons ontruk. Hij had zijne
naastbestaanden lief, volgens de geboden, zoo als wel bekend is. Gij,
die voorbij gaat (gedenkt zijner in uwe geboden, ATHIGART en HACIRA
waren zijne ouders. HESSEL was zijn broeder, SIDACHUS en SICO
tweelingbroeders.

de eerste letter (T of G?) inderdaad, gelijk de teekening aanwijst, eene kleine o staat, zou die verkorting niet beteekenen kunnen *Tu qui*, veel min *Quisquis*. Inmiddels schijnt de zin toch iets dergelijks te eischen. De uitdrukking SIBIQVE, in plaats van IPSIQVE, hier wegens het metrum verschoonlijk, komt op middeleeuwsche grafchriften meer voor.

Daar het niet waarschijnlijk is, dat één der broeders van EPP0 twee namen gehad heeft, terwijl hij zelf en een andere zijner broeders slechts één naam hadden, hebben wij het laatste woord, GEMELLVS, in GEMELLI veranderd en SIDACHVS en SICO voor tweelingen gehouden.

Met uitzondering van de aangestipte fouten, is het opschrift niet van dichterlijke verdiensten ontbloot; het heeft door zijn eenvoud en korthed iets treffends, iets aantrekkelijks: een beminnelijk (zoo toch zal het woord *sociabilis* wel op te vatten zijn) jongeling is van de zijde der zijnen weggerukt; hij had de zijnen lief, naar de geboden; bidt voor hem; zijne ouders en broeders heeten. — Hier is geen zweem van vleijerij of uitbundige lof; de grootste sobrieteit is in acht genomen; in de korte uitdrukking der smart ligt tevens de troost: hij heeft de zijnen lief gehad naar de geboden. Of er van de aanverwanten der op dezen grafsteen vermelden thans nog nakomelingen bestaan? en of in historische bescheiden eenige opheldering over hen te vinden is? zijn vragen, die zeker moeilijk te beantwoorden zullen zijn. Het komt ons voor, dat sommige der namen, uithoofde van hunne zeldzaamheid, de meeste opmerking verdienen. Zoo is ons althans SIDACHUS van elders geheel onbekend; wij dachten daarbij, of de veelbekende naam SYDS er door uitgedrukt zou kunnen zijn (4). Ook HACIRA is ons ner-

(3) Of dat deze die gelatiniseerd voorstelt. — In het adellijk geslacht TJAARDA, welks in 1834 gesloopte fraaije stins ten oosten der kerk lag,

gens elders voorgekomen; wij vermoeden bijna dat ook daarin eene fout schuilt, en men HACIRAT zal hebben te lezen; althans HACHIRAT, is als vrouwen naam, van elders bekend, en klimt zelfs tot in de VIIIste eeuw op (FÖRSTEMANN, *Altd. Namenbuch*, in voce). ATHIGART, als mansnaam, is mede zeker niet gewoon. De naam SICO = SICCO is zeer oud; men treft hem reeds aan op een christelijken grafsteen uit de Vde of VIde eeuw, naar mij toeschijnt, afgebeeld in LINDENSCHMIT'S *Altherthümer uns. heidn. Vorzeit*, Heft 3, Taf. 8. Maar deze opmerkingen, even als onze geheele proeve van opheldering, worden met bescheidenheid aan beter oordeel onderworpen en tot wijziging of aanvulling aan meer bevoegden aanbevolen. Misschien kom ik zelf, na erlangde gelegenheid om het oorspronkelijke te zien, er later op terug. Inmiddels vlei ik mij, met het bovenstaande eenigermate de baan gebroken te hebben tot goed verstand van het opschrift, en verzoek het geacht Bestuur van het Friesch Genootschap, dat er mij om heeft gelieven te vragen, er een gering bewijs in te zien mijner duurzame hoogachting voor een Genootschap, dat zoo onafgebroken aan zijne roeping weet te beantwoorden, en waarvan uit dien hoofde het lidmaatschap door mij op bijzonderen prijs wordt gesteld.

Leiden,
24 September 1861.

L. J. F. JANSSEN.

Doch de geslachtregisters daarvan en van de JUCKEMA's, in het *Stamboek van den Frieschen Adel* en in FERWERDA'S *Wapenboek*, beginnen eerst met den aanvang der 15de eeuw, zoodat eene vergelijking van de overige namen zeer bezwaarlijk is.

RED.